

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS I LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

En l'acte d'avui conflueixen dues institucions cabdals per a la cultura del país: l'Institut d'Estudis Catalans i la Biblioteca de Catalunya. Ambdues estan estretament lligades entre sí, no solament pels locals que ocupen, sinó per la història, pel present i pels projectes de futur.

La Biblioteca de Catalunya, fundada i inicialment nodrida per l'Institut d'Estudis Catalans, fou oberta per aquest al públic l'any 1914. A més dels representants de les corporacions públiques que la subvencionaven i dels mecenes més destacats, el Patronat que la regia era format pel President de l'Institut, pel seu Secretari General i per tres membres en representació de les seves Seccions. La composició del Patronat traduïa, doncs, la importància decisiva de l'Institut en la creació i funcionament de la Biblioteca. Preceptivament, l'Institut havia de cedir a la Biblioteca uns exemplars de la seva producció editorial i incorporar-hi totes les publicacions que rebia en concepte de donació o d'intercanvi.

Aquesta situació fou interrompuda el 1923 per la dictadura del general Primo de Rivera. L'Institut va perdre les subvencions que rebia de la Mancomunitat de Catalunya — dissolta pel dictador al cap de dos anys — i la Biblioteca de Catalunya — llavors batejada amb el nom de *Central* — passà a ésser administrada per la Diputació Provincial de Barcelona com ho foren tots els serveis i laboratoris que l'Institut havia anant creat. El Patronat de la Biblioteca, que era legalment el seu únic òrgan de govern, fou oficialment ignorat.

Caiguda la dictadura militar, la Diputació de Barcelona retornà a l'Institut subvencions i serveis. El dia 30 de març de 1931, sota la presidència de l'Alcalde de Barcelona, que en nom de la ciutat donava els edificis de l'antic Hospital, acompanyat pel President de la Diputació, que en nom de la corporació es comprometia a restaurar-los, i pel President de l'Institut, que acceptava la donació, se celebrà el lliurament dels dos edificis històrics — la Casa de Convalsència i l'Hospital de la Santa Creu — «per a la instal·lació de tots els serveis de l'Institut en aquella Casa i de la Biblioteca en els grans locals de l'Hos-

pital». Amb la reconstitució, poc abans, del Patronat, la Biblioteca i l'Institut iniciaven una nova etapa que semblava menar a un futur esplendorós, però que només duraria nou anys.

Durant tot aquest temps i seguint els acords de l'any 1914, l'Institut assessorava la Direcció de la Biblioteca en les noves adquisicions i li transferia periòdicament els llibres i revistes que rebia en intercanvi. Des de l'ingrés de l'Institut a la Union Académique Internationale, l'any 1923, els intercanvis foren més freqüents i més abundants.

Les coses continuaren així fins el 1939. Acabada la guerra civil amb la victòria del general Franco, la nova dictadura inicià una política de genocidi cultural contra Catalunya. L'Institut, amb un nombre considerable de membres a l'exili, fou donat per desaparegut. La Diputació franquista s'emparà dels seus locals, del mobiliari i del dipòsit editorial; s'incautà de la Biblioteca de Catalunya — que altra vegada fou anomenada *Central* —, va suprimir el seu Patronat i va destituir el seu director, el Dr. Jordi Rubió i Balaguer, que ho era des de la seva fundació.

Sense els recursos econòmics que li atorgava la Generalitat republicana, la Biblioteca va sofrir un empobriment general, a penes compensat per les donacions — algunes molt importants — fetes per mecenes particulars. La interrupció de l'ingrés de llibres i revistes provinents dels intercanvis de l'Institut va contribuir a fer cada dia més gran el dèficit en bibliografia estrangera. Malgrat els esforços dels millors dels seus funcionaris, la Biblioteca de Catalunya vivia condemnada a una provinciana mediocritat.

L'any 1942 l'Institut d'Estudis Catalans va reprendre clandestinament les seves reunions regulars. En un àmbit molt reduït intentà de continuar la seva activitat acadèmica i va fer un esforç per tal de mantenir les relacions amb l'exterior. Com diu la crònica d'aquests anys adversos, les relacions internacionals «no solament eren importants en elles mateixes, sinó que més d'un cop — pel temor que sentien les autoritats franquistes a un escàndol polític d'abast imprevisible — salvaren l'Institut d'un desastre total».

Amb l'ajut d'alguns mecenes, malgrat la prohibició d'editar llibres en català, l'any 1947 l'Institut va reprendre les seves publicacions sense passar-les per la censura — que no les hauria autoritzades — i amb el risc i les dificultats de tota mena que això comportava. A mesura que el règim esdevenia menys intolerant, augmentaren les publicacions de l'Institut que durant molts anys havien d'ésser pràcticament les úniques de caràcter científic publicades en català. Amb elles van recomençar els intercanvis amb nombroses institucions acadèmiques estrangeres com s'havia fet abans del 1939.

La tramesa de llibres a l'estranger i la rebuda dels que arribaven en inter-

canvi o per donació, les anades i vingudes de Correus, l'embalatge de les obres que eren enviades i el registre de les rebudes es convertí en una feina quasi quotidiana per a les comptades persones que durant la llarga nit del franquisme treballaven a l'Institut. El pas del temps no podrà esvaïr la grandesa moral d'aquesta feina humil, realitzada, de vegades, amb perillositat i, sempre, amb el noble afany de servir el país.

De forma eventual i esporàdica, a més de les persones que tot seguit seran citades, d'altres participaren en aquests treballs. Però per la seva dedicació constant cal esmentar el Sr. Ramon Aramon i Serra, que des del lloc de Secretari General donava vida a l'Institut i personificava la resistència cultural catalana; la Sra. Montserrat Martí, incansable col·laboradora; i el Sr. Jordi Carbonell, que des de les Oficines Lexicogràfiques o com a secretari-redactor era sempre atent a qualsevol feina que convingués a l'Institut. Aquestes tres persones estan feliçment entre nosaltres. Per dissort no hi és la Sra. Maria Riera, morta ja fa alguns anys, bibliotecària de l'Institut i responsable llavors del servei de publicacions i d'intercanvis. Amb el seu treball d'inventari i classificació, Maria Riera alliberà els llibres ingressats del desordre i el caos que l'amuntegament i la manca d'espai semblaven fer inevitables.

L'Institut mai no ha deixat de pensar en la Biblioteca de Catalunya, i el Poder polític no ho ha oblidat tampoc. Els Estatuts del 1976 — annexos al R. D. que reconeix oficialment la personalitat jurídica de l'Institut — recorden la condició de fundador que aquest té respecte de la Biblioteca. El conveni signat l'any 1977 entre l'Ajuntament de la ciutat comtal, la Diputació de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans, confirma els acords del 1931 sobre la cessió d'edificis i es refereix a l'Institut com a fundador de la Biblioteca. L'any 1987, quan, per decisió de la Generalitat, la Diputació i l'Ajuntament, és creat el Consorci de la Biblioteca de Catalunya per tal de trobar un camí que solucioni els problemes de tot ordre que l'afecten, l'Institut d'Estudis Catalans és cridat a ocupar dues vocalies del Patronat i una de la Comissió Executiva.

L'any 1988, l'Institut, abocat a una crisi de creixement i llançat a una tasca de reorganització interna, es va donar uns nous Estatuts que foren inscrits per l'autoritat competent el 17 de maig de 1989. L'article 12 d'aquests Estatuts repeteix l'afirmació que, com a fundador de la Biblioteca de Catalunya, «l'Institut és membre de ple dret del Patronat d'aquesta Biblioteca». Per últim, un dels darrers Plens de l'Institut ha designat una comissió formada per dos membres de cada Secció que, com s'esdevenia antigament, haurà d'assessorar la Direcció de la Biblioteca en l'adquisició de nous materials bibliogràfics i documentals.

Les relacions institucionals, doncs, han estat represes. L'acte d'avui és una

acció que vol omplena tot un llarg període d'absències en què les relacions oficials i la cooperació entre ambdues institucions foren, per la malícia dels temps, inexistents. L'Institut dona avui allò que en circumstàncies normals hauria transferit a la Biblioteca de manera continuada o amb periodicitat regular. Gràcies a la voluntat d'afirmar la seva presència en el món acadèmic i a la feina silenciosa realitzada per l'Institut durant anys, la Biblioteca de Catalunya pot rebre avui una important col·lecció de llibres.

La donació consisteix en més de 20.000 volums continguts en 1.193 caixes i paquets. Procedeixen de les institucions que, ordenades per països, figuren en aquesta publicació: són en conjunt 244 entitats corresponents a 40 països de quatre continents. Com és lògic, la distribució no és uniforme: els països d'Europa — i en particular França, Itàlia i la República Federal d'Alemanya — hi són representats per un major nombre d'institucions. Algunes llacunes — com la de la Unió Soviètica i els països de l'Est — són atribuïbles a unes circumstàncies d'ordre més general: el *teló d'acer* era impenetrable pels dos costats i les relacions — fins i tot postals — entre aquells països i l'Espanya franquista eren impossibles.

La temàtica d'aquests llibres i revistes és variadíssima: totes les branques de la ciència, totes les especialitats hi són representades. Constitueixen, doncs, una aportació molt valuosa per a una Biblioteca que pel fet d'ésser *nacional* — i precisament per això — no pot oblidar la universalitat de la cultura.

L'inventari d'aquests milers de publicacions que deixà fet la Sra. Maria Riera ha estat refet per la Sra. Rosa Soler i Mòdena, actual bibliotecària de l'Institut, la qual, a més a més, ha inventariat totes les obres ingressades posteriorment. Sense la seva laboriositat i esperit d'iniciativa, sense la valentia demostrada en haver-se d'enfrontar amb centenars de caixes i de paquets que el trasllat des del refugi del carrer de Montcada — on Omnium Cultural acollí l'Institut durant prop de vint anys — havia barrejat amb caixes i paquets de contingut divers, l'Institut hauria lliurat unes carretades de llibres, com si fossin carretades de llenya, però no una col·lecció de llibres i revistes perfectament inventariada i ordenada. Gràcies a ella — i a l'ajut que va rebre del Sr. Manuel Pascual, avui encarregat del Departament de Publicacions de l'Institut — el contingut de cada caixa, numerada i senyalitzada, correspon exactament a l'inventari presentat a la Direcció de la Biblioteca.

Pel que fa a l'exposició muntada en aquest claustre, cal dir que és una petita mostra dels llibres oferts a la Biblioteca. El criteri selectiu no ha estat ni la qualitat tipogràfica de la publicació, ni la raresa de l'obra, ni l'originalitat del tema. L'Institut ha volgut que hi figuressin obres de tots els països amb els quals hi ha hagut intercanvis, i particularment aquelles que poden donar

una idea més precisa de l'antiguitat i continuïtat de les relacions entre l'entitat editora i l'Institut d'Estudis Catalans.

I, per acabar, uns mots sobre la significació d'aquest acte. L'Institut desitja, en primer lloc, manifestar als Honorables Senyors Còsols ací presents el seu agraïment envers aquelles institucions que, sovint sense esperar res a canvi, van trametre llurs publicacions com ho feien abans del 1939, o van iniciar després d'aquesta data una relació d'intercanvi. Aquelles remeses que avui són *només* uns llibres eren considerades quan es van rebre com un gest de solidaritat, com un inapreciable suport moral.

La celebració d'avui hauria d'ésser també un acte cultural d'afirmació nacional. L'Institut que per vocació i per llei té com objectiu «l'alta investigació científica i, principalment, la de tots els elements de la cultura catalana» — segons el R. D. de 1976 i el primer article dels seus Estatuts — entén que no hi ha circumstàncies eximents ni parvetat de matèria en la responsabilitat de qualsevol acció o omisió que perjudiqui o menystingui aquesta cultura. Aquest acte voldria ésser una demostració de com fins i tot en els moments més infausts de la seva història, l'Institut va maldar per aconseguir una obertura internacional i una presència — encara que fos minsa — a l'exterior. Allò que en «temps de dany i de vergonya» va ésser possible, cal que ara sigui consolidat i ampliat.

Finalment, l'Institut voldria que aquest acte esdevingués penyora i compromís per part de les institucions polítiques catalanes — ací tan dignament representades — que la Biblioteca de Catalunya mereixerà de totes elles la mateixa predilecció amb què la distingiren aquells patricis de l'Institut i de la Mancomunitat de Catalunya que, just ara fa setanta-cinc anys, van obrir-la als estudiosos d'arreu del món.